

בבא בתרא י'

הקב"ה אוהב עניים ואינו מפרנסם כדי שנציל מעונש הגהינם היה רבי מאיר אומר, רשע או עובד כוכבים¹⁷⁹ שבא לדין של מעלה יש לו להשיב ולשאול, אם אלקיכם אוהב עניים, מדוע אינו מפרנסם? אמור לו כדי שאנו נינצל מדינה של גיהנם. וטורנוסרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא אם אלהיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם?. ואמר לו כדי שאנו נינצל מדינה של גיהנם. ואמר לו אדרבה זו שמחייבתם לגיהנם. משל למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים וצוה שלא להאכילו ולהשקותו ואדם האכילו והשקהו. כשהמלך שומע הוא כועס עליו, ואתם קרוים עבדים שנאמר: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים".! אמר לו רבי עקיבא, משל למלך בשר ודם שכעס על בנו, וחבשו בבית האסורין, וצוה שלא להאכילו ולהשקותו. והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך משגר לו דורון. והרי אנו קרוין בנים בכתוב: "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם". אמר לו אתם קרוים בנים וקרוים עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום? אמר לו רבי עקיבא, הרי הכתוב בישעיה אומר: "הֲלוֹא פָּרַס לְרַעַב לַחֲמֶךָ וְעַנְיִים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית". מתו מתקיים הכתוב "וְעַנְיִים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית" עכשיו שבני ישראל אינם עושים רצונו של מקום. והכתוב אומר על זמן זה, שמצוה לפרנס את העניים: "הֲלוֹא פָּרַס לְרַעַב לַחֲמֶךָ"¹⁸⁰.

דרש רבי יהודה ברבי שלום, כשם שמזונותיו של אדם קצובים מראש השנה כך חסרונותיו, הפסד שעתיד להפסיד, קצובים מראש השנה. זכה מתקיים בו "הֲלוֹא פָּרַס לְרַעַב לַחֲמֶךָ", יתן את אותו חסרון לעניים. לא זכה מתקיים בו "וְעַנְיִים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית". כמו המעשה בבני אחותו של רבן יוחנן בן זכאי שראה בחלומו, במוצאי יום הכיפורים שיהיו חסרים שבע מאות דינרים באותה שנה. וכל השנה הוא כפה אותם בדברים ולקח מהם מעות לצדקה. ובערב ראש השנה בשנה הבאה נותרו משבע מאות הדינרים שבעה עשר דינרים שלא נתנו לצדקה. ובערב יום הכיפורים שלחו מבית הקיסר ולקחום. ואמר להם רבן יוחנן בן זכאי שלא יפחדו מפני שנטלו מהם את שבעה עשר הדינרים שנותרו. וכשאלו אותו מנין ידע זאת להם?, אמר להם את החלום שחלם. וכשאמרו לו מדוע לא אמר להם שחלם כך והם היו נותנים את כל

179 רש"י.

180 אותו רשע מודה שכשבנ"י עושים רצונו של מקום הקב"ה רוצה שיתנו לעניים צדקה. ור"ע סבר שבני ישראל נקראים בנים גם כשאינם עושים רצונו של מקום, כמו שנאמר "בנים משחיתים" ולפי שהוא לא הודה לכך אמר לו ר"ע שעדיין הקב"ה מצוה לפרנס את העניים. מהרש"א בח"א.

שבע מאות הדינרים לצדקה?, אמר להם שרצה שהם יעשו מצוה לשמה.

כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו רב פפא עלה בסולם, ונשמטה רגלו ועמד ליפול.
עובד עבודת כוכבים אמר בלשון של אדם התולה קללתו בחבירו, אם

נפילתי הייתי חייב סקילה כמחללי שבת ועובדי עבודת כוכבים שדינם בסקילה¹⁸¹.
ואמר לו חייא בר רב מדפתי, שמא עני בא לידך ולא פרנסתו. כמו שרבי יהושע בן
קרחא אומר שלומדים שכל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודת כוכבים.
ממה שכתוב: "השֹׁמֵר לֹדֶף פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבָבָד בְּלַיְעַל", וכתוב בעיר הנידחת: "צֵאוּ
אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלַיְעַל מִקֶּרְבָּד".

צדקה וחסד הם פרקליטים גדולים תנו רבנן, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, לומדים שכל
גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום גדול
ופרקליטין גדולין, מליצי יושר של מלאכי השרת, בין ישראל לאביהן שבשמים.
ומהו השלום, גמילות חסדים וצדקה שהיו רגילים לעשות. ושנינו בבבוייתא, רבי
יהודה אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר: "כֹּה אָמַר ה' שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט
וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לְבֹא וְצְדָקָתִי לְהַגְלוֹת".

י דברים קשים נבראו ומיתה קשה הוא היה אומר, עשרה דברים קשים נבראו בעולם.
הר קשה, ברזל מחתכו. ברזל קשה, אש מתיכתו.
אש קשה, מים מכבין אותה. מים קשים, עננים סובלים אותם. עבים קשים, רוח
מפזרתם. רוח קשה, גוף סובלה שכל הגוף הוא מלא רוח. גוף קשה, פחד שוברו.
פחד קשה, יין מפיגו. יין קשה, שינה מפכחתו. ומיתה קשה מכולם, וצדקה מצלת
מן המיתה. כמו שכתוב במשלי: "וְצְדָקָה תַצִּיל מִמָּוֶת".

אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי, מדת בשר
ר"א נתן פרוטה לעני ואח"כ התפלל ודם אינה כמדת הקב"ה. מדת בשר ודם
כשאדם מביא דורון גדול למלך, ספק אם מקבלים אותו ממנו. ואם תמצא לומר
מקבלים אותו ממנו, ספק אם הוא רואה פני המלך. ואצל הקדוש ברוך הוא אינו
כן, אדם שנותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר: "אֲנִי בְצַדֵּק אֶחְזָק
פְּנִיךָ אֶשְׂבָּעָה בְּהַקִּיץ תִּמְוֹנֶנְתָּד". אתן צדקה בתחלה, ואחר כך אחזה פניך בתפלה,
בשכר הקיצה אשבע תמונתך¹⁸². ומפסוק זה למד רבי אלעזר, והיה נותן פרוטה
לעני ואחר כך התפלל.

אשבעה בהקיץ ת"ח שמנודדים שנה אמר רב נחמן בר יצחק, מהו מה שכתוב "אֶשְׂבָּעָה
חונן דלים כביכול מלוה להקב"ה בְּהַקִּיץ תִּמְוֹנֶנְתָּד"? אלו תלמידי חכמים שמנודדים
שינה מעיניהם בעולם הזה, והקדוש ברוך הוא משביעם מזיו השכינה לעולם הבא.

181 ואמר מר (כתובות דף ל:): מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו שדומה לסקילה ששנינו בית
הסקילה היה גבוה שתי קומות. רש"י.

182 רש"י.

אמר רבי יוחנן, מהו שנאמר: "מַלְוָה ה' חוֹנֵן דָּל וְגִמְלוֹ יִשְׁלַם לוֹ", החונן דלים, נעשה מלוה להקדוש ברוך הוא. וכתוב שהלווה נעשה כעבד למלוה. ואלמלא המקרא שהקב"ה נעשה כלוה למי שנותן צדקה, אי אפשר לאומרו.

"לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות" אמר רבי חייא בשם רבי יוחנן, מהו ב' צדקות אחת שמצילה מדין גהינם

הכתוב: "לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות", למה שתי צדקות אלו? אחת שמצילה ממיתה משונה, ואחת מצילה מדין גהינם. ההיא שכתוב בה "עבְרָה", מצילה מדין גהינם שנקרא 'עברה'. והשניה מצילתו ממיתה, כשנותן צדקה ואינו יודע למי נותנה ונוטלה ואינו יודע ממי נוטלה, אלא נותנה לארנק של גבאי צדקה¹⁸³. נותנה ואינו יודע למי נותנה, להוציא מרב עוקבא, שהיה זורק לעני שכנו כל יום ארבעה זוזים ב'צינורא רדשא', בלי שהעני ידע ממזי הוא קיבלם, אבל רב עוקבא ידע מי העני שלקחם. נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה להוציא מרבי אבא שהיה צר בסודרו מעות ומשליכו לאחוריו והולך בין העניים כדי שלא ידע מי העני שלקחם, והעני יודע ממי. וכיצד יעשה שהעני לא ידע ממי לקחם, והנותן לא ידע מי העני שלקחם?, יתן צדקה לארנקי של צדקה, והגבאי יחלקם לעניים.

ומקשה הגמרא ממה שנינו, מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים? רבי אליעזר אומר, יפזר מעותיו לעניים. רבי יהושע אומר, ישמח אשתו לדבר מצוה לדבר מצוה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה, אלא אם ממונה עליה כרבי חנניא בן תרדיון? עונה הגמרא, שמה שאמרו שיתן צדקה לארנקי של צדקה, זה כשממונה עליה אדם נאמן¹⁸⁴ כרבי חנניא בן תרדיון.

קרן ישראל תרום ב"כי תשא"

אמר רבי אבהו, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע! במה תרום קרן ישראל? אמר לו ב"כי תשא", אם באת לשאת ראשם בהגבהה קח מהם כופר לצדקה. ואמר רבי אבהו, שאלו את שלמה המלך עד היכן כחה של צדקה? אמר להן צאו וראו מה פירש דוד אבא בתהילים: "פָּזַר נֶתַן לְאֲבִינָיִים צְדָקְתוֹ עֲמַדַת לְעַד קִרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד".

מי שחולקים לו כבוד מחמת חכמתו אמר רבי אבא, נאמר: "מְרוֹמִים יִשְׁכַּן מְצֻדֹת סֻלְעִים הוא בן עוה"ב

משגבוי", משום "לְחַמּוֹ נֶתַן מִיָּמִינוֹ נֶאֱמָנִים". ואמר רבי אבהו, שאלו את שלמה, איזהו בן העולם הבא? אמר להם, כל שיש בו את הכתוב בישעיה "וְנִגְדָה זִקְנֵי כְבוֹד", אותם שחולקין להם כבוד בעולם הזה מחמת חכמת זקנתם. כמו שיוסף בנו של רבי יהושע חלה וגוע ופרחה רוחו¹⁸⁵, וחזר

183 ר"י אומר שרוב הדברים אינם עומדים לאדם בעולם הזה אלא לאחר מיתתו. ורק זכות גדולה מאד עומדת לאדם בעולם זה ושלא ימות מיתה משונה. תוס'.

184 אבל הגבאי אינו צריך להיות צדיק כמותו שהרי הגבאים בזמן האמוראים לא היו צדיקים כמו רבי חנניא בן תרדיון. וכן י"ל במה שא' תפילין צריכות גוף נקי כאלישע. תוס'.

185 ליקוטי רש"י.

לחיות. לאחר מכן שאלו רבי יהושע אביו, מה ראית כשפרחה נשמתך? אמר לו, עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה אותם שהם עליונים כאן מחמת עושרן ראיתי שם למטה. ותחתונים למעלה, ראיתי שם שהעניים שהם שפלים כאן הם שם חשובים¹⁸⁶. אמר לו אביו, עולם ברור ראית. ושאל אותו כיצד ראית אותנו, ואיך נחשבים בעלי התורה שם? אמר לו, כמו שאנו חשובים כאן, כך אנו חשובים שם. ושמעתי שהיו אומרים, 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו'.

הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. שואלת הגמרא, מי הם הרוגי מלכות אלו?, אם הם רבי עקיבא וחבריו, האם יש להם רק מעלה זו שנהרגו על קידוש השם ולא יותר!?. אלא הם הרוגי לוד, האחים לוליינוס ופפוס אחים שהרשע הרגם בלודקיא¹⁸⁷.

שנינו בברייתא, אמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני מה אומר הכתוב: "צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת". נענה רבי אליעזר ואמר: "צדקה תרומם גוי", אלו ישראל שכתוב בהם: "ומי כעמך פישקאל גוי אַחַד בְּאֶרֶץ". "וְחֶסֶד לְאִמִּים חֲטָאת", כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין, הוא חטא שאינם עושין אלא להתגדל. כמו שנאמר בעזרא: "דִּי לְהוֹן מְהַקְרְבִין גִּיחוּחִין לְאַלְהָ שְׁמַיָּא וּמְצַלִּין לְחַיִּי מְלָפָא וּבְגוּחֵי".

ישראל האו' סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ה" צדיק גמור שדעתו לשמים האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור, על דבר זה ומחשבה זו. ואומרת הגמרא כאן בישראל כאן עובד כוכבים. ישראל דעתם לשמים, ובין אם יחיה בין אם לא יחיה אינו מהרהר אחר מדת הדין. אבל עובד כוכבים אינו נותן אלא על מנת כן, ואם לא הוא מתחרט על עשהו הטוב.

ר"א' כל צדקה וחסד שהאומות אין ואמר רבי יהושע: "צדקה תרומם גוי" אלו ישראל עושים אלא כדי שתמשך מלכותן שכתוב עליהם: "ומי כעמך פישקאל גוי אַחַד בְּאֶרֶץ". "וְחֶסֶד לְאִמִּים חֲטָאת" כל צדקה וחסד שהאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן. כפי שנאמר בדניאל. ורבן גמליאל אמר, נאמר: "צדקה תרומם גוי" אלו ישראל שכתוב עליהם: "ומי כעמך פישקאל

186 רש"י. ור"ח פירש בשם הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב שעולם הפוך הוא שראה ששמואל ישב לפני רב יהודה תלמידו. מפני שהוא מיחה בשמואל במעשה באשה שצרח לפני שמואל, ולא השגיח בה, ורב יהודה אמר לו לית למר האי דכתיב "אוטם אזנו מזעקת דל". תוס'.
187 כמה שא' במסכת תענית (דף יח:): שנגזרה גזירה על ישראל להשמידם שנמצאת בת מלך הרוגה וחסדום ועמדו האח"י הללו ואמרו אנו הרגנוהו. רש"י.



גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ. "וְנִחְסַד לְאֲמִים חֲסָאת" כל צדקה וחסד שעובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא להתיהר בו, וכל המתיהר נופל בגיהנם שנאמר: "זֶד יִהִיר לְךָ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זְדוֹן". ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר בצפניה על יום הדין: "יוֹם עֲבָרָה הַיּוֹם הַהוּא".

ר"ג או' עדיין צריכים לר"א המודעי ואמר רבן גמליאל עדיין אנו צריכין למודעי, רבי שאר' שאין עושים אלא לחרף אותנו אליעזר המודעי שאומר: "צְדָקָה תְרוּמָם גוֹי" אלו ישראל ככתוב: "וּמִי כְעִמָּךְ כִּי־שָׂאֵל גוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ". "וְנִחְסַד לְאֲמִים חֲסָאת" כל צדקה וחסד שעובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא לחרף אותנו בו. כמו שנבזרזרין אמר לירמיהו כשהיה מגלה את ישראל לבבל: "וַיָּבֵא וַיַּעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר כִּי חֲסָאתָם לֹא וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לְכֶם הַדָּבָר הַזֶּה"¹⁸⁸.

ורבי נחוניא בן הקנה אמר: "צְדָקָה תְרוּמָם גוֹי וְנִחְסַד לְיִשְׂרָאֵל, וְ"לְאֲמִים חֲסָאת". ואמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריהם, מפני שהוא נותן צדקה וחסד לישראל, ולעובדי כוכבים חטאת. ורבן יוחנן עצמו אמר את מה ששנינו בבבביתא, אמר להם רבן יוחנן בן זכאי כשם שהחטאת מכפרת על ישראל כך צדקה מכפרת על אומות העולם.

איפרא הורמיו אמו של 'שבדור מלכא' שלחה ארבע מאות דינרים לרבי אמי ולא קיבלם.

ושלחם לרבא, ורבא קיבלם משום שלום מלכות. ושמע רבי אמי, והקפיד ואמר האם רבא אינו סובר שאסור לקבל מהנכרים צדקה כדי שלא לתת להם קיום. כמו הכתוב בישעיה: "בִּיבֹשׁ קְצִירָה תִשָּׁבְרֶנָּה נְשִׁים בְּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא". שאומר שכשתכלה הזכות שבידם וייבש לחלוחית מעשה צדקה שלהם אז הם ישברו.

רבא קיבל משום שלום מלכות ונתן לעניי ורבא קיבל ממנה את המעות, משום שלום מלכות. שואלת הגמרא, מדוע רבי אמי

לא קיבל ממנה משום שלום מלכות? עונה הגמרא, שמשום שלום מלכות היה צריך לחלקם לעניי עובדי כוכבים. וגם רבא נתן אותם לעניי עובדי כוכבים, ור' אמי הקפיד משום שלא סיימוה לפניו, לא אמרו לו שרבא חלקם לעניי עובדי כוכבים¹⁸⁹.

188 ובאותה שעה עשה צדקה שהיה נראה כמקנא לה, או שהתיר את ירמיה מבית האסורים. תוס'.
189 ומה שאמרו לעיל איפרא הורמיו שלחה למצוה רבה קיבלו ממנה משום שלום מלכות ולא היה אפשר לחלקם לעניי עובדי כוכבים מפני שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים. אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת שגם הם יודעים שישראל רגילים לפרנס עניי עובדי כוכבים. כמו שאמרו במס' גיטין (דף סא.) מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. רש"י. ועיין תוס' דף ח' ע"א ד"ה יתיב רב יוסף.